

М.М. Косьмій, І.В. Гребенюк

Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», Україна

ВПЛИВ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ В СТРУКТУРІ МІСТА (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА)

У статті нематеріальну складову міського середовища інтерпретовано як суттєвий чинник просторової організації, що впливає на характер сприйняття, рівень впізнаваності та формування цілісного образу міста. Проаналізовано її зв'язок із планувальною структурою, громадськими просторами та архітектурно-композиційними елементами. Визначено значення історичної пам'яті, символічних смислів і соціокультурних практик у становленні просторової ідентичності міста.

Ключові слова: ідентичність міського простору, нематеріальні чинники, структура міста, просторове планування, архітектурно-містобудівне середовище.

Постановка проблеми

Сучасний етап розвитку міст характеризується динамічними та багатовекторними трансформаціями просторової структури, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів, урбанізаційного зростання, зміни соціально-економічних моделей і широкого впровадження уніфікованих містобудівних підходів. Масштабне поширення типових планувальних схем, стандартизованих архітектурних рішень і комерційно орієнтованих просторів сприяє формуванню міського середовища з уніфікованими функціональними та візуально-образними характеристиками. Унаслідок цього відбувається поступова втрата локальної специфіки, історико-культурної унікальності та символічної впізнаваності окремих міських просторів, що негативно позначається на цілісному образі міста та якості середовищного сприйняття.

За таких умов особливої актуальності набуває проблема збереження, відтворення та цілеспрямованого формування ідентичності міського простору як інтегральної характеристики, що відображає сукупність просторових, соціокультурних та смислових ознак міського середовища.

Ідентичність виступає важливим чинником просторової стабільності, соціальної згуртованості та емоційного зв'язку мешканців із місцем, забезпечуючи відчуття належності, безперервності та історичної тяглості міського розвитку.

Традиційно у наукових дослідженнях ідентичність міста переважно пов'язується з матеріальними складовими середовища, такими як історично сформована забудова, планувальна структура, система громадських просторів,

архітектурні доміанти та пам'ятки культурної спадщини. Безперечно, ці елементи відіграють ключову роль у формуванні морфологічної та візуальної структури міста. Проте зосередження виключно на матеріальному аспекті не дозволяє повною мірою розкрити складну природу міської ідентичності.

Не менш значущими є нематеріальні чинники, що формують смислове, символічне та емоційне наповнення міського простору. До них належать колективна пам'ять, історичні наративи, культурні практики, соціальні сценарії використання простору, традиції, локальні міфи, образи та асоціації, які закріплюються у свідомості мешканців і відвідувачів міста. Саме ці чинники значною мірою визначають сприйняття міського середовища, його атмосферу та здатність викликати емоційний відгук, перетворюючи фізичний простір на носій значень і ідентифікаційних кодів.

Недостатнє врахування нематеріальних аспектів у процесі просторового планування та архітектурно-містобудівного проектування призводить до фрагментації міського середовища, розриву між формою та змістом простору, а також до зниження його соціокультурної цінності. У результаті міські простори втрачають здатність виконувати роль комунікативних та ідентифікаційних середовищ, що послаблює ідентичність міста загалом. У цьому контексті актуалізується необхідність комплексного підходу до формування міського простору, який передбачає інтеграцію матеріальних і нематеріальних чинників з метою збереження унікальності, смислової насиченості та образної цілісності сучасного міста.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематика ідентичності міського простору ґрунтовно висвітлена в теоретичних працях з архітектури, містобудування та урбаністики, де вона розглядається як інтегральна характеристика міського середовища, сформована під впливом просторових, соціальних і культурних чинників, зокрема колективної пам'яті, символіки та соціокультурних практик, що визначають образ міста. Водночас у дослідженнях, присвячених просторовому плануванню, системна взаємодія нематеріальних чинників з структурою міста залишається недостатньо розкритою, оскільки більшість наукових робіт зосереджується переважно на функціонально-планувальних аспектах розвитку міських територій, трактуючи нематеріальну складову як другорядний елемент, що зумовлює потребу у комплексному аналізі її впливу на формування ідентичності міського простору в межах цілісної міської структури.

У працях провідних зарубіжних науковців, у яких проблематика ідентичності міського простору розглядається як результат взаємодії матеріальних і нематеріальних складових середовища. Зокрема, К. Лінч (Kevin Lynch) [18] у класичній праці «The Image of the City» обґрунтовує роль образності, ментальних карт і символічної структури міста у формуванні просторової ідентичності, підкреслюючи значення сприйняття та когнітивних процесів у взаємодії людини з міським середовищем. Феноменологічний вимір ідентичності простору розкриває К. Норберг-Шульц (Christian Norberg-Schulz) [19], який вводить поняття «genius loci» як смислового ядра місця, що формується через культурні, історичні та екзистенційні зв'язки людини з середовищем. Важливий внесок у розуміння нематеріальної природи міського простору здійснив І.-Ф. Туан (Yi-Fu Tuan) [20], який розглядає простір як категорію людського досвіду, де емоційна прив'язаність і повсякденні практики перетворюють фізичне середовище на «місце» з усталеною ідентичністю.

У вітчизняному науковому дискурсі проблематика розвитку просторових систем та урбанізованих територій активно розробляється низкою українських дослідників, які акцентують увагу на ролі нематеріальних чинників у формуванні архітектурно-містобудівної структури та ідентичності міста. Зокрема, В. Тімохін [14] у своїх працях аналізує категорії «краси» і «гармонії» як ключові складові нематеріального впливу на архітектурно-містобудівну діяльність, визначаючи гармонію як базовий принцип позитивної взаємодії між простором і людиною.

Категорії «пам'яті» та «ідентичності» у міському просторі ґрунтовно досліджує Б. Черкес [16], наголошуючи на необхідності просторових трансформацій із урахуванням історичної містобудівної та архітектурної ідентичності, передусім пам'яті місця. Дослідник аргументує, що архітектура безпосередньо впливає на формування національної ідентичності, а сам концепт ідентичності в архітектурі є багатовимірним і визначає образ міста як культурно-семантичну та брендингову цілісність.

Взаємозв'язок матеріальних і нематеріальних складових у формуванні просторової структури міста ґрунтовно простежується у працях М. Косьмія [6], який, аналізуючи міграційні процеси та поведінкові моделі населення, обґрунтовує визначальну роль людини як суб'єкта просторового сприйняття у формуванні гармонійності та ідентичності міського середовища.

Проблематика впливу нематеріальних чинників також розкривається у дослідженнях, присвячених територіально-рекреаційним системам, зокрема у працях М. Габреля [2], який аналізує естетичний чинник як важливу складову формування просторової структури сільських і рекреаційних територій. Композиційні та ціннісні аспекти організації просторових систем осмислюються через акцент на цінності як нематеріальній категорії професійної діяльності архітектора. Семантичний та філософський вимір архітектури розкриває В. Тимошенко [13], трактуючи архітектурно-містобудівну діяльність як систему онтологічних засад та підкреслюючи значущість залучення громадськості до процесів просторового планування задля збереження й розвитку просторової ідентичності. Історико-культурні та історичні чинники в архітектурі й містобудуванні ґрунтовно досліджує О. Рибчинський [10], який визначає ідентичність і національну ідентичність як ключові параметри архітектурної культури регіону та базові орієнтири сучасної архітектурно-містобудівної практики.

Сукупно ці підходи формують теоретичну основу для комплексного аналізу нематеріальних чинників у структурі міста та підтверджують необхідність інтеграції соціокультурного, феноменологічного та просторово-планувального аналізу у дослідженнях ідентичності міського простору.

Мета статті

Метою статті є виявлення впливу нематеріальних чинників на формування ідентичності міського простору та визначення особливостей їх взаємодії зі структурою міста. У межах дослідження

передбачається комплексний аналіз ролі нематеріальних складових: історичної пам'яті, символічних значень, соціокультурних практик і ментальних образів у процесі просторової організації міського середовища. Особлива увага приділяється взаємозв'язку цих чинників із планувальною структурою, системою громадських просторів і архітектурно-композиційними елементами міста, а також можливостям їх інтеграції в сучасні процеси просторового планування та архітектурно-містобудівного проектування з метою формування цілісної, впізнаваної та культурно зумовленої ідентичності міського простору.

Відповідно до мети дослідження, передбачається аналіз наукових підходів до поняття ідентичності міського простору в архітектурно-містобудівному та урбаністичному дискурсі, визначення складу і змісту нематеріальних чинників, що впливають на формування ідентичності міського середовища, а також дослідження їх взаємозв'язку з планувальною структурою міста, системою громадських просторів та архітектурно-композиційною організацією. Особливу увагу зосереджено на ролі громадських просторів як ключових носіїв нематеріальних смислів і формування образу міста, аналізі можливостей інтеграції нематеріальних чинників у сучасні процеси просторового планування та архітектурно-містобудівного проектування, а також узагальненні значення нематеріальних складових у забезпеченні цілісності, впізнаваності та культурної зумовленості ідентичності міського простору.

Методологічну основу дослідження становить якісний міждисциплінарний підхід, що поєднує методи семіотичного аналізу, феноменологічної інтерпретації та контент-аналізу нарративів, що дозволяє виявити смислові, символічні й досвідні аспекти міського простору.

Виклад основного матеріалу дослідження

Нематеріальні чинники формування ідентичності міського простору охоплюють широкий спектр нематеріальних характеристик, що визначають смислове та образне наповнення міського середовища. До них належать історична та культурна пам'ять, символічні значення простору, локальні традиції, соціальні сценарії використання міських територій, а також ментальні образи, сформовані у свідомості мешканців.

Архітектурно-просторове середовище фіксує домінуючі цінності епохи, моделі поведінки, уявлення

про красу, гармонію та порядок, тим самим виконуючи роль носія нематеріального змісту. Через просторові структури, масштаб, композицію та образність архітектура транслює колективні помисли, формує культурні коди міста і забезпечує спадкоємність між історичними шарами розвитку [7]. У такому розумінні архітектура стає активним учасником соціокультурних процесів, здатною не лише відображати, а й формувати суспільну свідомість.

У такому вимірі архітектурно-просторове середовище стає матеріалізованим вираженням нематеріального – світоглядних установок, культурних архетипів, художніх ідей. Саме завдяки інтеграції нематеріальних чинників архітектура перетворюється на інструмент формування цілісного образу міста, його культурної ідентичності та художньо-смислової цілісності, що визначає унікальність і впізнаваність міського простору.

Структура міста – планувальна організація, ієрархія вулиць і площ, система громадських просторів, функціональні зони та просторові вузли – постає як матеріальна основа для реалізації нематеріальних чинників у міському середовищі [1]. Саме в межах цієї просторової структури відбувається фіксація та трансляція символічних значень, що забезпечують спадкоємність культурних смислів і формування просторової ідентичності міста. Планувальні рішення, характер мережі вулиць і площ, а також конфігурація громадських просторів створюють умови для закріплення колективної пам'яті, соціальних практик і усталених моделей сприйняття, перетворюючи матеріальну структуру на носій нематеріального змісту.

Водночас нематеріальні чинники активно впливають на формування та інтерпретацію міської структури, надаючи їй образної та смислової цілісності. Культурні коди, історичні нарративи, естетичні ідеали та ціннісні орієнтири визначають не лише символічне наповнення окремих просторів, а й логіку їх ієрархізації та взаємозв'язків [2]. У результаті міська структура постає не як сукупність функціонально пов'язаних елементів, а як цілісна просторово-смислова система, у якій матеріальне й нематеріальне взаємодіють, формуючи впізнаваний образ міста та підґрунтя його культурної ідентичності.

Важливу роль у формуванні ідентичності відіграють громадські простори як ключові елементи міської структури. Вони є осередками соціальної взаємодії та носіями колективної пам'яті, де нематеріальні чинники проявляються найбільш інтенсивно. Архітектурно-просторова організація таких просторів у поєднанні з нематеріальним

наповненням формує впізнавані образи міста та підсилює його ідентичність.

Характерною тенденцією розвитку сучасного міста є поступовий вплив населення з центральних районів у передмістя, що супроводжується зростанням чисельності мешканців саме на периферійних територіях. Центральні частини міста внаслідок цього частково втрачають житлову функцію та набувають ознак «безлюдності», незалежно від особливостей забудови чи конфігурації просторової структури. Територіальне розширення міста, як правило, відбувається променево вздовж основних транспортно-комунікаційних осей або шляхом формування поселень-сателітів. Водночас у центральних зонах зосереджується дедалі більша кількість робочих місць, переважно у сфері обслуговування, управління та інформаційного обміну [6]. Ці процеси супроводжуються соціальною стратифікацією: зменшення частки постійних мешканців центру та концентрацією соціально вразливих груп, тоді як економічно заможніше населення переміщується до передмість. У результаті центрові території зазнають деградації, втрачають житлову привабливість і знижуються у вартості, а їхня функція дедалі більше зводиться до перерозподілу товарів, капіталу, інформації та влади в умовах глобальної економіки.

Зазначені трансформації безпосередньо пов'язані також зі змінами способу життя та діяльності людини в сучасному місті. Серед ключових чинників так званої «втєчі з міста» виокремлюються агресивні умови міського середовища: забруднення повітря, дефіцит природного світла, шумове навантаження, перевантаженість транспортної інфраструктури та значні часові втрати на пересування. Сукупність цих факторів спричиняє зростання психоемоційного напруження, ускладнення соціальних контактів і посилення відчуття дезорієнтації та небезпеки в міському просторі. У цьому контексті передмістя постають як альтернатива, що асоціюється з можливістю відновлення фізичних і психологічних ресурсів, відчуттям приватності, контролю над простором і ширшими можливостями самореалізації [1]. Такі процеси суттєво впливають на трансформацію міської ідентичності, змінюючи уявлення про центр як осередок повсякденного життя.

Найбільш уразливими до соціальних і міграційних зрушень виявляються міста, що традиційно виконували роль центрів духовної та матеріальної культури. Унаслідок глобалізаційних процесів вони часто втрачають унікальні елементи локальної ідентичності – мовні особливості, традиції побуту, фольклорні практики та символічні коди. Якщо

в античній традиції місто осмислювалося як мікрокосмос та цілісна модель світу, то сучасні урбаністичні стратегії дедалі частіше орієнтуються на універсалізм і створення «міста-світу». Водночас така уніфікація несе ризик втрати гармонії та смислової цілісності міського середовища, перетворюючи його на простір без чіткої ідентичності [12]. Альтернативним сценарієм може стати як деградація великих міст, так і їхня нова трансформація, пов'язана з відродженням символічних і духовних функцій. У цьому контексті зростання ролі релігійних практик, паломництва та сакральних місць у глобалізованому світі свідчить про прагнення відновити нематеріальні основи міської ідентичності та повернути місту його культурно-смислову цілісність.

Інтеграція нематеріальних чинників у структуру міста потребує усвідомленого, методологічно виваженого підходу в процесі просторового планування та проектування. Йдеться не лише про збереження матеріальних елементів історичного середовища, а насамперед про інтерпретацію історичних нашарувань, символічних доміант і сформованих соціокультурних сценаріїв використання простору. Саме врахування цих аспектів дає змогу забезпечити спадкоємність розвитку міста, уникнути розриву між новими просторовими втручаннями та наявною культурною пам'яттю, а також зберегти смислову цілісність міського середовища.

В естетично-мистецькому контексті нематеріальне відіграє визначальну роль у формуванні принципів композиційної організації міського простору, зумовлюючи характер просторової пластики, масштабність забудови, ритміку елементів та систему візуальних акцентів. Категорії краси, гармонії, цілісності та емоційного впливу виступають ключовими критеріями художнього сприйняття архітектурних ансамблів і міських просторів, забезпечуючи їх осмислення як естетично завершених та смислово наповнених утворень [10]. У цьому вимірі архітектура постає не лише як результат раціонального проектування, а як форма художнього висловлювання, що відображає культурні та світоглядні орієнтири суспільства.

Мистецький компонент архітектури проявляється не тільки у формально-композиційних рішеннях, але й у здатності простору викликати асоціативні образи, формувати емоційний настрій і забезпечувати стійкий психологічний зв'язок людини з міським середовищем. Через символіку форм, колористику, світлотіньові ефекти та взаємодію з контекстом архітектурний простір набуває емоційної глибини та здатності впливати на сприйняття і поведінку мешканців [13].

Таким чином, місто постає як художньо організований простір, у якому естетичні враження є невід'ємною складовою повсякденного досвіду.

Аналіз впливу нематеріальних чинників на формування ідентичності міського простору в м. Івано-Франківську засвідчує, що цей процес зумовлений багатовимірною взаємодією історичної пам'яті, колективних уявлень, культурних практик, локальних наративів і соціальних моделей взаємодії, які формують стійке символічне наповнення міського середовища та забезпечують його образну впізнаваність. У межах планувальної структури міста зазначені нематеріальні чинники реалізуються на різних просторових рівнях – від історичного ядра й загальноміських громадських просторів до локалізованих середовищ житлових районів, утворюючи ієрархічно впорядковану систему міських ідентичностей. Закріплення нематеріальних смислів відбувається через повторювані просторові сценарії, ритуалізовані практики використання простору, подієву активність та емоційно-чуттєве сприйняття міського ландшафту, які інтегруються в матеріальну структуру міста без прямого втручання у його фізичну форму. Важливе значення у цьому контексті мають культурні події та сучасні мистецькі практики, що сприяють актуалізації міського простору, трансформуючи його з переважно утилітарного середовища у носій колективних соціокультурних смислів.

До провідних нематеріальних чинників належать історична пам'ять, культурні практики, локальні наративи та соціальні взаємодії, які визначають смислову структуру міського простору та наповнюють його символічним змістом. Їхній вплив здійснюється через процеси символізації, регулярну відтворюваність просторових сценаріїв, емоційно-чуттєве сприйняття середовища та механізми соціальної комунікації, що сприяє закріпленню ідентифікаційних ознак у колективній свідомості мешканців і користувачів міста.

У межах дослідження простежується чітка диференціація просторових рівнів реалізації нематеріальних чинників – від центральних міських просторів до локалізованих середовищ житлових районів. Носіями нематеріальних смислів у цьому процесі виступають архітектурні доміанти, громадські простори, мистецькі інтервенції та елементи повсякденного використання міського середовища. Сукупна взаємодія зазначених складових зумовлює формування багатозарової міської ідентичності, що інтегрує історичні, культурні та

соціальні компоненти та забезпечує впізнаваність і образну цілісність міського простору.

Історична пам'ять як нематеріальний чинник відіграє ключову роль у формуванні ідентичності центральних міських просторів м. Івано-Франківська. Площа Ринок та прилеглі вулиці зберігають символічну структуру колишнього Станиславова, де архітектурні доміанти, топоніміка та просторові сценарії закріплюють у свідомості мешканців відчуття спадкоємності й локальної історичної тягlosti. Навіть за умов функціональної трансформації центру нематеріальний компонент історичної пам'яті забезпечує впізнаваність і смислову цілісність міського середовища (рис. 1).

Рис. 1. Площа Ринок, м. Івано-Франківськ

Регулярні культурні події, фестивалі та вуличні перформанси формують нематеріальний «шар» міського простору, який істотно впливає на його ідентичність (рис. 2). У центральних і напівпериферійних зонах м. Івано-Франківська тимчасові подієві сценарії перетворюють звичайні транзитні простори на місця соціальної взаємодії та емоційної залученості [7]. Таким чином культурна активність не лише активізує міське життя, а й закріплює за певними локаціями символічні значення, що з часом стають частиною сталого образу міста.

Рис. 2. Фортчна галерея «БАСТІОН», м. Івано-Франківськ

Нематеріальні наративи, пов'язані з локальною культурою, історіями мешканців і сучасними мистецькими практиками, активно проявляються у повсякденному міському середовищі. Мурали, тимчасові арт-об'єкти та неформальні просторові маркери формують альтернативний образ Івано-Франківська як відкритого до творчих експериментів міста (рис. 3). Такі елементи, не змінюючи планувальної структури, суттєво впливають на емоційне сприйняття простору та сприяють формуванню сучасної міської ідентичності.

Рис. 3. Мурал «Свіжа фарба» (Fresh Paint) створений в рамках фестивалю Porto Franko Гогольфест 2016 р. м. Івано-Франківськ

У житлових районах міста нематеріальні чинники проявляються через соціальні зв'язки, неформальні практики користування простором та відчуття належності до певної спільноти. Двори, локальні сквери та напівпублічні простори набувають значення не стільки завдяки архітектурним характеристикам, скільки через щоденну взаємодію мешканців (рис. 4). Саме ці чинники формують локальну ідентичність мікросередовищ, що у сукупності впливають на цілісний образ міста.

Рис. 4. Вул. Тринітарська в історичному центрі м. Івано-Франківська.

У результаті ідентичність міського простору міста Івано-Франківська постає як динамічний соціокультурний конструкт, що формується у взаємозв'язку матеріальних і нематеріальних складових та забезпечує цілісність, спадкоємність і адаптивність образу міста в умовах сучасних урбаністичних трансформацій.

Нематеріальні естетичні чинники інтегруються в просторову організацію міста як системоутворювальний елемент, що безпосередньо впливає на якість середовища та рівень його культурної виразності. Вони забезпечують смислову цілісність міського простору, сприяють формуванню його унікального образу та підсилюють ідентифікаційний потенціал архітектури [17]. Саме завдяки взаємодії матеріального і нематеріального міського середовища здатне виконувати не лише функціональні, а й культурно-естетичні та комунікативні функції.

Символічні місця, історично сформовані осі, сакральні та культурні доміанти виступають вузловими елементами, навколо яких вибудовується просторовий каркас міста. Такий підхід дозволяє формувати середовище, що відповідає ідентичності конкретного міста, відображає його унікальні ментальні та культурні риси й сприяє формуванню сталого емоційного зв'язку мешканців із простором.

У цьому контексті нематеріальні чинники доцільно розглядати як повноцінний ресурс розвитку міського середовища, що має стратегічне значення поряд із економічними, функціональними та інфраструктурними складовими. Їх інтеграція підвищує якість просторових рішень, сприяє формуванню впізнаваного образу міста та зміцненню його культурної ідентичності. Відтак нематеріальне постає не як другорядний або декоративний компонент, а як системоутворювальний чинник, здатний забезпечити цілісність, стійкість і довготривалу цінність міського простору.

Висновок та перспективи подальших досліджень

Формування ідентичності міського простору в структурі міста є складним багатовимірним процесом, у якому нематеріальні чинники відіграють ключову роль. Вони забезпечують смислове наповнення просторової структури, формують образ міста та сприяють збереженню його унікальності в умовах сучасних трансформацій.

Системне врахування нематеріальних чинників у процесі просторового планування та архітектурно-містобудівного проектування дозволяє підвищити якість формування міського середовища, забезпечити

його впізнаваність і сталий розвиток. Отримані результати можуть бути використані в подальших теоретичних дослідженнях, а також у практиці просторового планування та розвитку міських територій.

Література

1. Бевз М. В. Просторова ідентичність історичних міст Західної України // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 836. С. 45–52.
2. Габрель М. М., Космій М. М. Емоційна складова у формуванні образу міста // *Науковий вісник будівництва : наук.-техн. зб. / відп. ред. В. П. Сопов*. Харків : ХНУБА, 2019. Вип. 4 (98). С. 73–86. DOI: 10.29295/2311-7257-2019-98-4-73-86
3. Гаврилюк О. М. Формування архітектурно-просторової структури міста Станиславова–Івано-Франківська : монографія. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. 256 с.
4. Закутинська І. І. Історико-географічні особливості просторового розвитку міста Івано-Франківська XIX–XX ст. // *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія: Географія. 2009. Вип. 459. С. 73–75.
5. Ковальчук Р. В. Архітектурна спадщина Івано-Франківська в контексті формування міської ідентичності // *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Мистецтвознавство. 2014. Вип. 26–27. С. 98–104.
6. Космій М. М. Нематеріальне в архітектурі та просторі міст : монографія. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2022. 364 с.
7. Криворучко Н. Феномен історичного центру міста (системний підхід і врахування «фактора людини»: проблемний аспект) // *Коммунальное хозяйство городов : наук.-техн. зб.* Харків : ХНАМГ, 2002. Вип. 36. Серія: Технічні науки та архітектура. С. 149–152.
8. Мельник А. Ідентичність і просторові практики: українські міста у XXI столітті // *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Культурологія. 2018. № 2. С. 75–83.
9. Павлів А. П. Мистецькі практики як чинник трансформації міського середовища (на прикладі міст Західної України) // *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2021. Вип. 60. С. 134–141.
10. Рибчинський О. Формування ідентичності міського простору в умовах культурних трансформацій // *Вісник Львівської політехніки*. Серія: Архітектура. 2017. № 872. С. 101–108.
11. Сеньків О. Я. Публічні простори історичного центру Івано-Франківська: функціональні та символічні аспекти // *Архітектурний вісник*. 2021. № 3. С. 67–73.
12. Тимофійко В. І. Архітектура ідентичності міського простору : монографія. Київ : НДІПІАМ, 2015. 240 с.
13. Тимошенко В. І. Архітектурна морфологія міста: історико-теоретичний аналіз : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 280 с.
14. Тімохін В. О., Шебек Н. М. Історичні архітектурно-містобудівні осередки в етнічній культурі України // *Сучасні*

- проблеми архітектури та містобудування*. 2023. Вип. 67. С. 81–90. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.81-90>.
15. Трачук Л. Урбаністичні простори пам'яті в культурі сучасної України // *Культурологічна думка*. 2016. № 9. С. 124–133.
 16. Черкес Б. С. Ідентичність архітектури як фактор розвитку регіону // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 632. С. 4–6.
 17. Яремко М. П. Міська ідентичність Івано-Франківська: історична пам'ять та сучасні культурні практики // *Наукові записки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. 2020. Вип. 44. С. 121–128.
 18. Lynch, K. *The Image of the City*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1960.
 19. Norberg-Schulz, C. *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli, 1980.
 20. Tuan, Y.-F. *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977.

References

1. Bevez, M. V. (2015). Prostorova identychnist istorychnykh mist Zakhidnoi Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhniky»*, (836), 45–52.
2. Gabrel, M. M., & Kosmii, M. M. (2019). Emotsiina skladova u formuvanni obrazu mista. *Naukovyi visnyk budivnytstva*, (4/98), 73–86.
3. Havryliuk, O. M. (2007). *Formuvannia arkhitekturno-prostorovoi struktury mista Stanyslavova–Ivano-Frankivska*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV.
4. Zakutynska, I. I. (2009). Istoryko-heohrafichni osoblyvosti prostorovoho rozvytku mista Ivano-Frankivska XIX–XX st. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Serii: Heohrafiia*, (459), 73–75.
5. Kovalchuk, R. V. (2014). Arkhitekturna spadshchyna Ivano-Frankivska v konteksti formuvannia miskoi identychnosti. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Mystetstvoznavstvo*, (26–27), 98–104.
6. Kosmii, M. M. (2022). *Nematerialne v arkhitekturi ta prostori mist*. Ivano-Frankivsk: Vydavets Kushnir H. M.
7. Kryvoruchko, N. (2002). Fenomen istorychnoho tsentru mista (systemnyi pidkhid i vrakhuvannia “faktora liudyny”). *Kommunalnoe khoziaistvo gorodov*, (36), 149–152.
8. Melnyk, A. (2018). Identychnist i prostorovi praktyky: ukrainski mista u XXI stolitti. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Kulturolohiia*, (2), 75–83.
9. Pavliv, A. P. (2021). Mystetski praktyky yak chynnyk transformatsii miskoho seredovyscha (na prykladi mist Zakhidnoi Ukrainy). *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*, (60), 134–141.
10. Rybchynskiy, O. (2017). Formuvannia identychnosti miskoho prostoru v umovakh kulturnykh transformatsii. *Visnyk Lvivskoi politekhniky. Serii: Arkhitektura*, (872), 101–108.
11. Senkiv, O. Ya. (2021). Publichni prostory istorychnoho tsentru Ivano-Frankivska: funktsionalni ta symvolichni aspekty. *Arkhitekturnyi visnyk*, (3), 67–73.
12. Tymofiienko, V. I. (2015). *Arkhitektura identychnosti miskoho prostoru*. Kyiv: NDITIAM.

13. Tymoshenko, V. I. (2010). *Arkhitekturna morfolohiia mista: istoriyo-teoretychnyi analiz*. Kharkiv: KhNAMH.
14. Timokhin, V. O., & Shebek, N. M. (2023). Istorychni arkhitekturno-mistobudivni oseredky v etnichii kulturi Ukrainy. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya*, (67), 81–90. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.81-90>
15. Trachuk, L. (2016). Urbanistychni prostory pamiaty v kulturi suchasnoi Ukrainy. *Kulturolohichna dumka*, (9), 124–133.
16. Cherkes, B. S. (2008). Identychnist arkhitektury yak faktor rozvytku rehionu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, (632), 4–6.
17. Yaremko, M. P. (2020). Miska identychnist Ivano-Frankivska: istorychna pamiat ta suchasni kulturni praktyky. *Naukovi zapysky Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka*, (44), 121–128.
18. Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
19. Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli.
20. Tuan, Y.-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. University of Minnesota Press.

Рецензент: д-р техн. наук проф. М.О. Карпаш ЗВО «Університет Короля Данила», Україна.

Автор: КОСЬМІЙ Михайло Михайлович
доктор архітектури, професор, професор кафедри архітектури та будівництва ЗВО «Університет Короля Данила»

E-mail: mykhailo.kosmii@ukd.edu.ua

ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4823-5573>

Автор: ГРЕБЕНІЮК Іван Васильович
доктор філософії з архітектури та містобудування, доцент кафедри дизайну ЗВО «Університет Короля Данила»

E-mail: i.grebeniuk80@gmail.com

ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1562-9464>

THE INFLUENCE OF INTANGIBLE FACTORS ON THE FORMATION OF URBAN SPATIAL IDENTITY WITHIN THE CITY STRUCTURE

M. Kosmii, I. Grebeniuk

Higher Educational Institution «King Danylo University», Ukraine

This article investigates the influence of intangible factors on the formation of urban spatial identity within the structural framework of the city, focusing on their role in shaping the perception, recognizability, and coherence of urban environments. The intangible dimension of urban space is considered an integral component of spatial organization, operating in close interaction with physical form, planning structure, and architectural composition. The study argues that urban identity is not solely a product of material elements such as buildings, street networks, and functional zoning, but emerges from a complex interplay of non-material attributes that define how urban space is experienced, interpreted, and symbolically understood by its users.

The research places particular emphasis on the relationship between intangible factors and the spatial structure of the city, including planning patterns, systems of public spaces, and architectural and compositional hierarchies. It is demonstrated that intangible components—such as historical memory, symbolic meanings, cultural narratives, and everyday social practices—are embedded in the material fabric of the city and actively participate in the formation of spatial hierarchies and the legibility of urban environments. These factors contribute to the continuity of urban development by linking past, present, and future layers of the city into a coherent spatial narrative. Public spaces are identified as the primary arenas where intangible meanings are most visibly manifested and where urban identity is most intensely articulated. Squares, streets, parks, and other shared environments function not only as physical connectors within the urban system but also as symbolic platforms for collective memory, cultural expression, and social interaction. Through recurring spatial scenarios, events, and patterns of use, these spaces accumulate intangible meanings that reinforce their role as identity-forming elements of the city structure.

The article highlights historical memory, symbolic values, and sociocultural practices as key intangible factors that shape urban spatial identity, particularly under conditions of rapid urban transformation and globalization. In this context, intangible factors are interpreted as strategic resources for preserving local uniqueness, strengthening spatial integrity, and counteracting the homogenization of urban environments. The study substantiates the necessity of integrating intangible dimensions into spatial planning and architectural–urban design processes, emphasizing their importance for the creation of sustainable, culturally grounded, and clearly identifiable urban spaces. By incorporating intangible factors into urban development strategies, cities can achieve a more balanced and meaningful spatial structure that reflects both physical organization and collective cultural experience.

Keywords: urban spatial identity, intangible factors, city structure, spatial planning, architectural and urban environment.

Дата надходження статті: 15.01.2026

Дата прийняття до друку: 13.03.2026

Дата публікації статті: 23.03.2026

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.